

## Inleiding

*Albert van der Kaap*

Wie genealogisch onderzoek doet, hoopt altijd te stuiten op voorouders met boeiende of spannende levenslopen. Je hoopt mensen tegen te komen die bijzondere posities innamen in de samenleving of die bijzondere dingen hebben meegemaakt. Je hoopt dat over hen en hun leven ook het een en ander is vastgelegd in teksten en afbeeldingen. Dat was bij mij niet anders.

Mijn verwachtingen waren echter niet erg hooggespannen. Ik vermoedde dat verreweg de meeste van mijn voorouders relatief arme arbeiders, dagloners of keuterboertjes waren geweest over wie weinig is overgeleverd. Verhalen over het tegendeel had ik nooit gehoord.

Maar dit bleek een misvatting. Vooral als we wat verder teruggaan in de tijd komen we niet alleen allerlei gestudeerde voorouders tegen, burgemeesters, hoogleraren en dominees, maar ook personen die deelhadden aan de grotere gebeurtenissen in de Nederlandse (kerk) geschiedenis.

Zelfs bleek ik, niet eens erg ver terug in de tijd, adellijke voorouders te hebben. Dat dit niet bekend was in de familie zal vermoedelijk te maken hebben met het feit dat deze afstamming telkens de vrouwelijke lijn betrof. Bovendien was er tot twee keer toe sprake van bastaarddochters.

Een neef van een voorouder bleek een vrijheidsstrijder uit het Groningse Oldambt (of een landverrader) te zijn, die zijn gedrag, of beter zijn keuzes, met de dood door het zwaard heeft moeten bekopen. Een oudoom bleek in de Tweede Wereldoorlog te hebben gewerkt voor de Duitsers.

Een andere voorouder, ten slotte, werd in 1589 op de Giezelbaarg (Geselberg) in Wedde levend als heks verbrand. Al hun verhalen, en veel andere, tref je aan in dit boek.

### **Nature versus nurture**

De mens is opgebouwd uit cellen. In de kernen daarvan liggen chromosomen, die een macromolecuul desoxyribonucleïnezuur, beter bekend als DNA, bevatten. Dit DNA is de belangrijkste drager van erfelijke informatie. Van ieder gen erft een mens een versie van zijn vader en zijn moeder. Welke eigenschappen je krijgt, is mede afhankelijk van de versie van het gen dat overheerste bij de conceptie en ze zijn dus afkomstig van al je voorouders. Wie je genetisch bent, hangt dus af van een heleboel voorouders. Alle reden dus om de zoektocht naar mijn afkomst niet te beperken tot de vaderlijke lijn, zoals aanvankelijk mijn plan was, maar deze uit te breiden naar zoveel mogelijk voorouders.

Wie je wordt, wie je bent, wordt echter maar gedeeltelijk bepaald door erfelijkheid. Ook omgevingsfactoren spelen daarbij een grote rol. Over de mate waarin erfelijkheid (nature) en het milieu waarin je geboren bent (nurture) bepalen wie je bent discussieert de wetenschap al geruime tijd. Reden genoeg om in mijn zoektocht naar mijn voorouders, daar waar mogelijk, te onderzoeken wat zij deden in het dagelijks leven, wat ze meemaakten en wat hen (mede) vormde.

### **Verspreiding van de Van der Kapen**

In de jaren tachtig van de 20<sup>e</sup> eeuw was er op televisie een vijfdelige serie te zien onder de titel *Sociale Geschiedenis 1850-1870*. De serie was gemaakt voor leerlingen en gebaseerd op het boek *100 jaar geleden* van het Schrijverscollectief, waarin een beeld wordt gegeven van de sociale ongelijkheid in de negentiende eeuw. In de serie maakt een gewoon meisje, Brigitte Varkevisser, samen met illustrator Johan Volkerijk een reis door het leven van Claartje, de fictieve hoofdpersoon uit het boek. Aan de hand van het personage Claartje wordt de geschiedenis van Nederland in dat tijdperk getoond door haar in verschillende plaatsen in ons land te laten wonen. In elke plaats wordt een aspect uit de sociale geschiedenis van ons land in de tweede helft van de negentiende eeuw belicht.

Ik moest direct aan deze serie, die ik tijdens mijn geschiedenislessen had gebruikt, denken toen ik merkte dat de eerste Van der Kaap afkomstig was uit het grensgebied van Groningen en Friesland en dat hij stamde uit een familie van veenarbeiders. Ook Claartje stamde uit een familie van veenarbeiders, in haar geval uit Friesland. In het eerste deel van de serie wordt aandacht besteed aan de arbeids- en levensomstandigheden van de turfstekers in de veenkoloniën en brengt men een bezoek aan het Openluchtmuseum De Zeven Marken in Schoonoord en het veenmuseum 't Aole Compas in Barger-Compascuum.

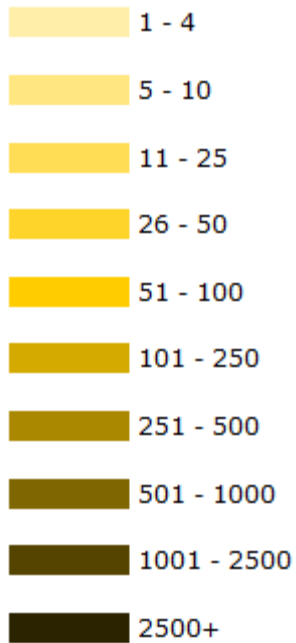
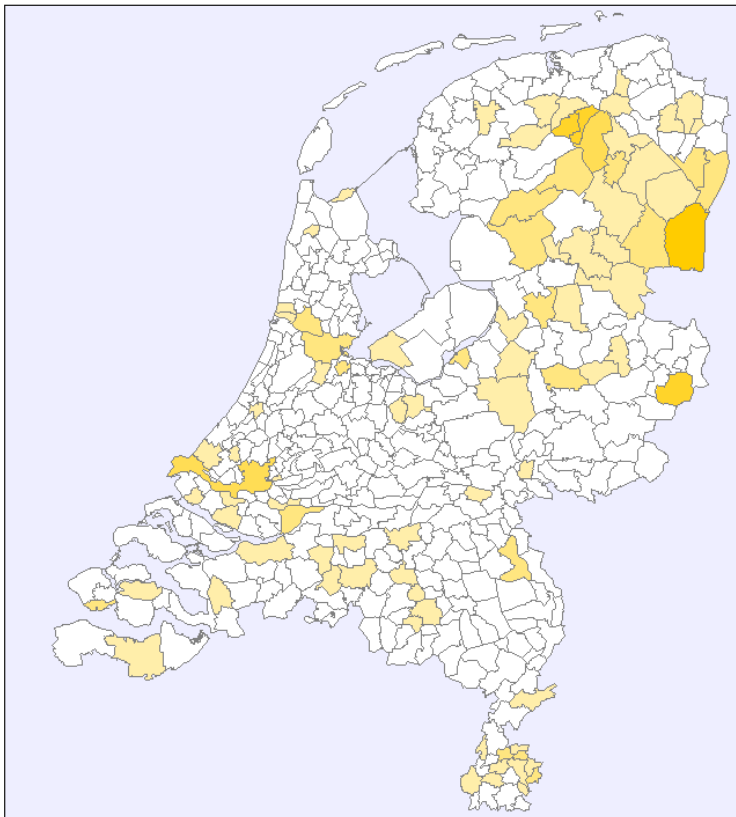
In de tweede aflevering verlaat Claartje het noorden en komt ze terecht in Enschede, de stad waar in de jaren 1850-1870 een begin werd gemaakt met de textielindustrie. Een industrie die er uiteindelijk voor zou zorgen dat het kleine plaatsje met niet meer dan vier á vijfduizend inwoners uitgroeide tot een stad met meer dan 150.000 inwoners, die voor een groot deel werkzaam waren in de textielindustrie. Enschede is de stad, waar ik veertig jaar heb gewoond en gewerkt, zij het niet in de textielindustrie, maar in en voor het onderwijs.

In de volgende afleveringen trekt Claartje verder naar Amsterdam om daar als dienstmeisje te gaan werken.

Een deel van de nakomelingen van de eerste Van der Kaap, Karst Jacobs, heeft Zevenhuizen en omgeving nooit verlaten en er wonen daar dan ook nog steeds Van der Kapen. Karst Jacobs' zoon Harm trok naar het oosten van Drenthe (Drouwenermond) en zijn afstammelingen vervolgens naar Zuid-Oost-Drenthe. Toen de ontginning van het veen daar ten einde liep, trok een deel van de Van der Kapen verder; sommigen, net als Claartje, naar de textiel in Enschede, anderen naar Zuid-Limburg om er te gaan werken in de mijnen. Weer anderen trokken naar Eindhoven om er te gaan werken in de Philips-fabrieken of naar de havenstad Rotterdam.

In de jaren tachtig van de negentiende eeuw trokken enkele nazaten van Karst Jacobs van der Kaap naar de Verenigde Staten. In de twintigste eeuw trokken er opnieuw Van der Kapen naar Noord-Amerika en na de tweede wereldoorlog emigreerden enkelen naar Australië of Nieuw-Zeeland.

In 2007 woonden er in Nederland 421 personen met de naam Van der Kaap. Zij woonden als volgt verspreid over ons land<sup>1</sup>:



<sup>1</sup> <https://bit.ly/2EITIDg>

### Waar komen mijn voorouders vandaan?

Dit boek gaat over mijn voorouders, dus niet alleen over mijn vader en zijn voorouders, maar ook over mijn moeder en haar voorouders. Vanaf de eerste helft van de achttiende eeuw komen zij allemaal uit het noorden van ons land of uit het aangrenzende deel van Duitsland. Maar ook als we verder teruggaan in de geschiedenis komen verreweg mijn meeste voorouders uit hetzelfde gebied.

Er zijn enkele uitzonderingen. De betovergrootmoeder van Hendrik Oeges Klinkert (de verwekker van Gerrit Hendriks van der Kaap) was afkomstig uit het Belgische Hasselt. Ook de deel van de voorouders van Anna Grimminga, uit de tak van mijn moeder, kwamen uit België, uit de regio Antwerpen.

Van de eerste acht generaties (ouders t/m oudbetovergrootouders) komt meer dan de helft uit Groningen (59%). Een niet onbelangrijk percentage (28%) komt uit Oost-Friesland, een veel kleiner deel (telkens 5,5%) uit Friesland en Drenthe. 2% ten slotte komt uit de rest van Duitsland.

Kijken we wat meer in detail, dan ziet het beeld er wat anders uit. Van de eerste vier generaties voorouders (ouders tot en met betovergrootouders) kwam 54% uit Groningen, 33% uit Drenthe en 13% uit Oost-Friesland.

Van mijn vaderskant kwam 40% uit Groningen en 60% uit Drenthe. Van mijn moederskant 67% uit Groningen, 7% uit Drenthe en 26% uit Oost-Friesland.

Van de volgende vier generaties (oudouders tot en met oudbetovergrootouders) kwam (voor zover de voorouders bekend zijn) het merendeel van de voorouders van **Van der Kaap** uit Groningen, 67%. 15% kwam uit Friesland, 9% uit Drenthe, 7% uit Oost-Friesland, 1% uit Duitsland en uit Overijssel. Ook van de voorouders van **Woltmeijer**, de naam van mijn grootmoeder van vaderszijde, kwam het grootste deel uit Groningen, 73%. 13% kwam uit Drenthe, 12% uit Duitsland en 2% uit Friesland. 90% van de **Kempers**, de naam van mijn moeder, kwam uit Oost-Friesland en 10% uit Groningen. Van de **Meenderings**, de naam van mijn grootmoeder van moederszijde, kwam 72% uit Oost-Friesland en 28% uit Oost-Friesland.

### Hoe ver kun je teruggaan in de tijd?

Hoe ver je het spoor van je voorouders terug kunt volgen is van een aantal factoren afhankelijk, waarbij het jaar 1811 een belangrijk Dreh- und Angelpunkt is, zoals de Duitser zo mooi zeggen. In dat jaar voerde Napoleon in ons land, dat toen onderdeel was van Frankrijk, de burgerlijke stand in. Iedereen die nog geen familienaam had, moest er in dat jaar een aannemen. Dat gold ook voor Karst Jacobs, de stamvader van de Van der Kapen. Voor die tijd had hij geen achternaam wat het zoeken naar zijn voorouders zo moeilijk maakte dat het spoor naar oudere voorouders bij zijn vader die Jacob Jans heette al laat stuklopen. Via zijn moeder kunnen nog wel iets verder terug in de tijd, maar helaas niet erg ver.

De speurtocht naar voorouders wordt een stuk gemakkelijker als zij bijvoorbeeld eigenerfde boeren waren. Dat wil zeggen als zij geen pachtboeren waren, maar een eigen erf bezaten. Zij moesten dan namelijk belasting betalen over hun bezittingen (bijvoorbeeld de hoenderbelasting) en daarvan zijn

door de eeuwen heen allerlei registers bewaard gebleven. De Meenderings, de voorouders van mijn grootmoeder Zwaantje Meendering, waren bijvoorbeeld zulke eigenerfde boeren in Sellingen. Hun spoor kunnen we dan ook terugvoeren tot in de zestiende eeuw. Het zal waarschijnlijk niet verbazen als blijkt dat wij van de meeste van de zeven eigenerfde boeren (waarvan een de dominee was) in Sellingen afstammen. In die tijd trouwde men bij voorkeur met mensen van dezelfde stand en uit de directe omgeving.

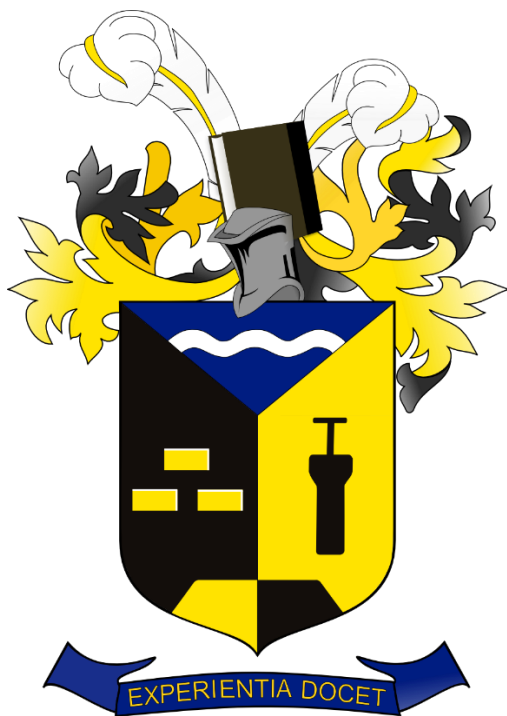
Ook de voorouders van Zwaantje Meenderings oma, Zwaantje Wigboldus, naar wie zij is vernoemd, waren boeren, zelfs welgestelde boeren, in het Groningse Oldambt. Dat betekent niet alleen dat we hun spoor diep in de tijd terug kunnen volgen, maar ook dat er onder hen geregeld mensen waren die een universitaire opleiding hadden genoten en bijvoorbeeld predikant waren (zie de hoofdstukken over Wigboldus Homeri en Mees) of werkzaam waren aan de universiteit in Groningen (zie het hoofdstuk over de Grimminga's) of functies bekleedden in het openbaar bestuur of die hebben gestreden voor de onafhankelijkheid van het Oldambt. Een neef van een voorouder heeft dit in 1672 moeten bekopen met onthoofding vanwege hoogverraad in 1672, het jaar dat bekend staat in de Nederlandse geschiedenis als rampjaar. Niet vanwege zijn onfortuinlijke dood overigens.

Ten slotte, als je het 'geluk' hebt dat er voorouders zijn die tot de adel gerekend kunnen worden, dan kun je vaak ver teruggaan in de tijd. Dat geldt bijvoorbeeld voor een deel van de voorouders van Sara Roebbers die deels van Vlaamse adel zijn. Haar voorouders hebben ook bijzondere types voortgebracht als David Joris, een man die drie jaar na zijn dood, nog is verbrand als ketter.

Je kunt pas echt ver teruggaan in de tijd als je voorouders behoorden tot de hoge adel in Europa. Dat begint in onze familie bij de (verre) voorouders van Wubbina Mulder, de vrouw van mijn betovergootvader Jan Kemper. Zij zal er geen weet van hebben gehad dat haar voorouders tot de adel van de meeste Europese landen behoorden. Dat is niet verwonderlijk, want je moet van haar nog negen generaties terug in de tijd om te stuiten op Tonnies Wulf van Dorgelo, die twee natuurlijke kinderen had, van wie Magdalena Dorothea een voorouder was. De moeder van Tonnies was Fredeke von Bernefuer, wier verre voorouder Mette von Wunsflete, een natuurlijke dochter was van Dietrich I (Fortunatius), graaf van Oldenburg. Tot diens voorouders, en dus ook tot die van mij, behoren leden van de meeste koningshuizen in Europa (zie het hoofdstuk Van Adel).

### **Het familiewapen van de familie Van der Kaap**

De achternaam Van der Kaap bestaat nog maar zo'n tweehonderd jaar. En geen van de Van der kapen zou er zelfs maar aan gedacht hebben om een familiewapen te voeren. Familiewapens associeer je toch in eerste instantie met families die van adel zijn of op zijn minst van hoge aanzien. Toch leek het me een aardig idee om zo'n wapen te ontwikkelen, een wapen waarin de familiegeschiedenis zichtbaar zou zijn. Het wapen, zoals hieronder afgebeeld, is in 2009 gemaakt door twee van mijn kinderen, Léon, die kennis heeft van heraldiek en Christian die is opgeleid als kunstenaar.



*Het wapenschild met schilddekking van de familie Van der Kaap.*

In het wapen staan de turven en de turfsteker symbool voor de band die veel van de eerste Van der Kapen hadden met het veen, ofwel als veenarbeiders ofwel als turfschippers. Onderaan is een gestileerde 'heuvel' te zien, de Kaap, de plaats in Zevenhuizen waar onze familie zijn naam aan ontleent. Bovenaan het Kaapdiep, waaraan de eerste Van der Kapen woonden en dat tevens symbool staat voor de turfschippers in onze familie. Dit water verklaart ook het gebruik van de kleur blauw in het wapen. De kleur goud staat symbool voor geloof, gehoorzaamheid en elegantie. Veel van de eerste Van der Kapen konden niet of nauwelijks schrijven. In de jaren daarna is de geletterdheid van hun nazaten steeds verder toegenomen. Dit wordt gesymboliseerd door het boek op de helm.

De verenpluim symboliseert gehoorzaamheid en geestelijke sereniteit. De oorsprong van het gebruik van veren in West-Europa ligt in Egypte. Veren worden nog steeds gebruikt op militaire helmen.



*Het wapenschild van de familie Van der Kaap.*

### **NN (Nomen Nescio)**

Wie het boek doorbladert zal heel vaak de letters NN tegenkomen. Deze staan voor het Latijnse Nomen Nescio wat 'Ik ken de naam' niet betekent. Een enkele keer is de voornaam van iemand dan echt niet bekend, maar in de meeste gevallen gaat het om kinderen die levenloos ter wereld kwamen. In vorige eeuwen kwam dit heel vaak voor. Deze kinderen kregen tot begin 2019 geen voornaam. Vanaf dat jaar echter, konden mensen (ook met terugwerkende kracht) hun levenloos geboren kinderen alsnog een naam geven. Iemand schreef: 'Vandaag zag ik de hemel een klein beetje opengaan, omdat jij nu ook bij de wet altijd mag bestaan.'

Overigens was niet alleen het aantal kinderen dat levenloos ter wereld kwam heel groot, ook stierven kinderen heel vaak al op jonge leeftijd. Lange tijd was het gebruikelijk om, als bijvoorbeeld een dochter jong was overleden, een volgend meisje dezelfde voornaam te geven. In sommige families hadden zo soms wel drie kinderen dezelfde voornaam. Met de mogelijkheid om ook levenloos geboren kinderen een naam te geven en deze te laten registreren wordt de eigen identiteit van elk kind bij wet erkend.

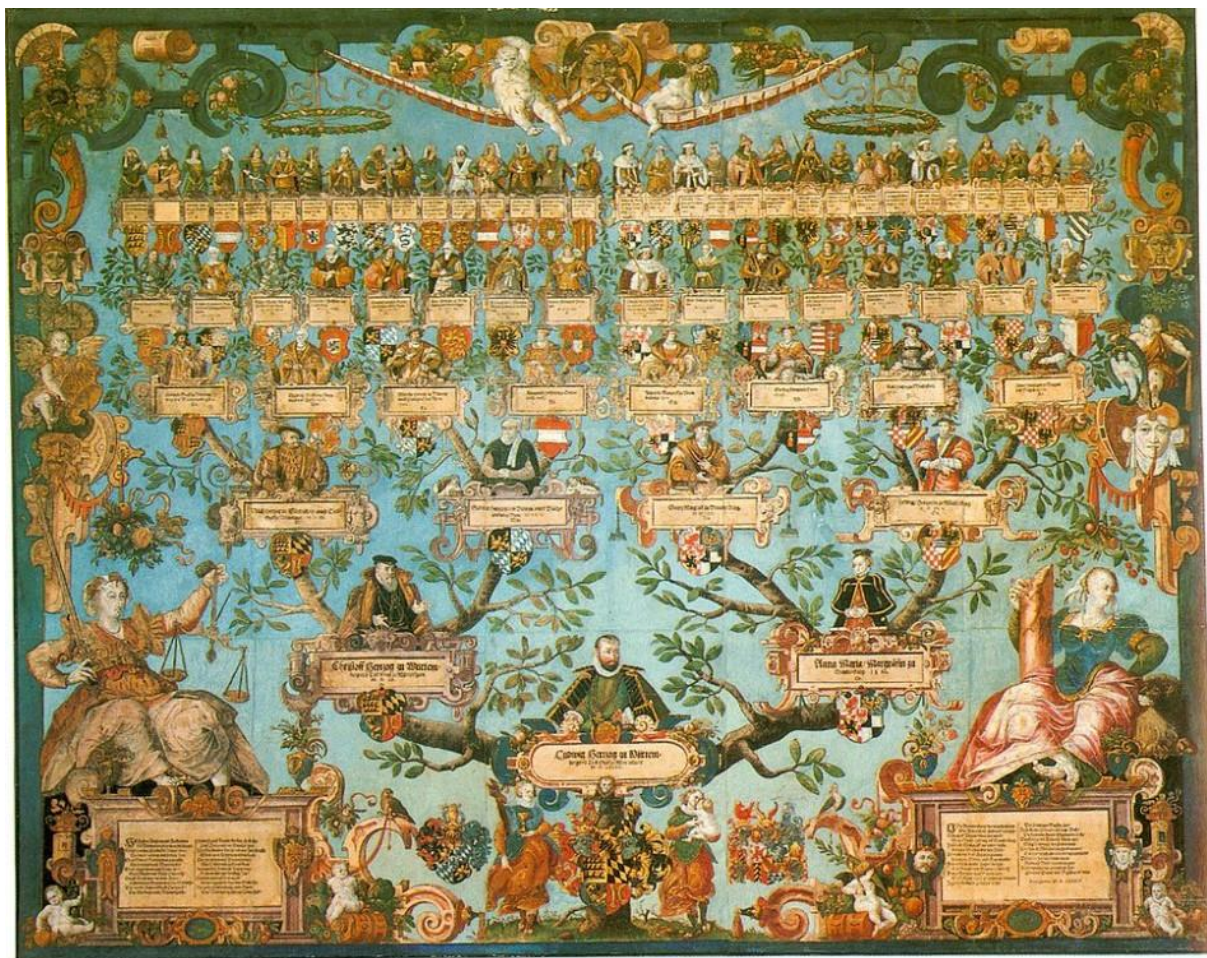
### **Betrouwbaarheid van de informatie**

Bij het schrijven van het boek is de grootst mogelijke zorgvuldigheid betracht met betrekking tot de betrouwbaarheid van de gegevens. Dat neemt niet weg dat de betrouwbaarheid van de familierelaties en de jaartallen afneemt naarmate verder wordt teruggedaan in de tijd. Dat geldt met name voor de periode voor 1811. In dat jaar werd in ons land de burgerlijke stand werd ingevoerd, waardoor de gegevens uit die, periode, op een enkele uitzondering na, behoorlijk betrouwbaar zijn. Behoorlijk betrouwbaar, omdat personen die bijvoorbeeld de dood van iemand aangaven (buren of kennissen), lang niet altijd goed op de hoogte waren van de juiste leeftijd van de overledene. Als iemand dan meedeelde dat Jan was overleden op 75-jarige leeftijd, moet dan ook met een korrel zout worden

genomen, tenzij uiteraard de exacte geboortedatum bekend is. Hebben we het over voorouders uit de middeleeuwen, dan is er zeker grote onzekerheid over de betrouwbaarheid van de informatie. Waarom deze dan toch opnemen? Het verzamelen van de gegevens is een monnikenwerk van jaren geweest en er is geen enkele andere plaats waar al deze informatie bijeen staat. Het boek is daarom bedoeld als een basisdocument dat uitdaagt om de informatie uit te breiden en op juistheid te controleren. Om die reden is het boek ook veelvuldig voorzien van noten, wat het controleren van de informatie sterk vereenvoudigt.

### Kwartierstaat

Dit boek twee kwartierstaten, in deel drie staat een kwartierstaat van Rosalien Gesina Maria (Rosée) Busscher Deel vijf van dit boek bevat de kwartierstaat van haar man Albert van der Kaap. Een kwartierstaat is een schema waarmee je al je voorouders, zowel in mannelijke als in vrouwelijke lijn, in kaart brengt. Dat kan op twee manieren: grafisch, zoals in onderstaand kunstig voorbeeld, maar ook in lijstvorm. Deze laatste vorm is gebruikt voor de kwartierstaten in dit boek. Als een kwartierstaat erg veel generaties teruggaat, wordt een grafisch overzicht erg onoverzichtelijk. Immers, met iedere generatie verdubbelt het aantal voorouders! Daarom is het dan handig om de kwartierstaat als lijst te publiceren.



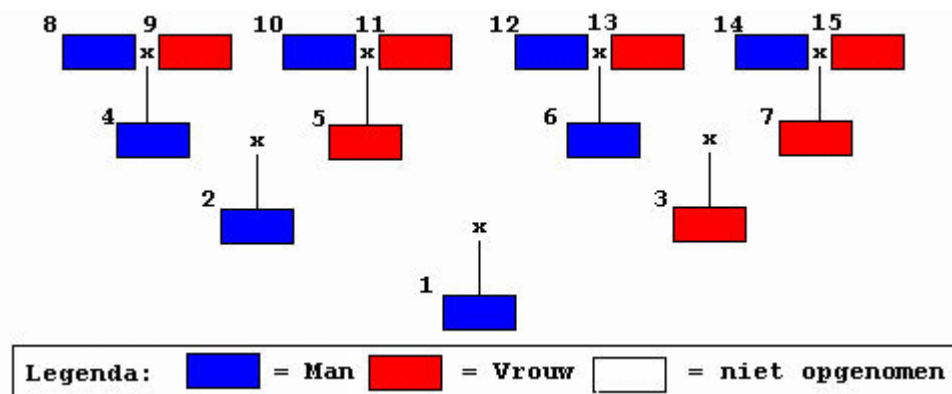
Een mooie grafische kwartierstaat.



Een kwartierstaat is een in generaties gerangschikte opgave van de wettige voorouders van een bepaald persoon. Deze persoon wordt de kwartierdrager of probant (ook wel proband of probandus) genoemd. De naam kwartierstaat is ontleend aan de vier kwartieren van een wapenschild, waarin men wel de wapens van de vier grootouders plaatste. Deze vier grootouders noemt men dan ook wel de vier kwartieren, een naam die dus is ontleend aan de heraldiek. Men noemt de generaties voorouders van de probandus ook wel parentelen.

Elke persoon in een kwartierstaat heeft een kwartiernummer. Meestal wordt hierbij gebruik gemaakt van het Kekule-systeem, genoemd naar Stephan Kekule von Stradonitz (1863-1933), een Duits genealoog, geboren in Gent. Het nummersysteem werd echter in de 16e eeuw reeds gebruikt door Michael von Aitzing (1533-ca. 1593).

De hoofdpersoon of kwartierdrager, krijgt nummer 1. De vader krijgt nummer 2, moeder nummer 3, de vader van de vader nummer 4, etc. Het nummer van een vader van een persoon is af te leiden door het nummer van de persoon met 2 te vermenigvuldigen. Het nummer van de moeder is 1 hoger dan het nummer van de vader. Met uitzondering van de probant hebben alle mannen een even nummer, terwijl de vrouwen een oneven nummer hebben, namelijk die van hun man + 1.



### Namen van de voorouders per generatie en het aantal personen per generatie

Als mensen het over hun verre voorouders hebben, spreken ze vaak van mijn betbetbetovergrootvader, waarbij de veelvuldige herhaling van het woordje 'bet' aangeeft dat het iemand was die heel vroeger leefde. Nauwkeurig is zo'n aanduiding natuurlijk niet en ook niet juist. Er is een betere manier. In onderstaand schema worden de namen van elke generatie vermeld. Om je een idee te geven over hoeveel mensen we het telkens hebben, is per generatie ook het aantal personen vermeld.

Zo is graaf Dietrich I van Oldenburg, die rond 1400 leefde en de eerste voorouder van hoge adel was, een van mijn 524.288 edelovergrootouders.

	Generatie	Aantal personen
I	Proband	1
II	Ouders	2
III	Grootouders	4
IV	Overgrootouders	8
V	Betovergrootouders	16
VI	Oudouders	32
VII	Oudgrootouders	64
VIII	Oudovergrootouders	128
IX	Oudbetovergrootouders	256
X	Stamouders	512
XI	Stamgrootouders	1.024
XII	Stamovergrootouders	2.048
XIII	Stambetovergrootouders	4.096
XIV	Stamoudouders	8.192
XV	Stamoudgrootouders	16.384
XVI	Stamoudovergrootouders	32.768
XVII	Stamoudbetovergrootouders	65.536
XVIII	Edelouders	131.072
XIX	Edelgrootouders	262.144
XX	Edelovergrootouders	524.288
XXI	Edelbetovergrootouders	1.048.576
XXII	Edeloudouders	2.097.152
XXIII	Edeloudgrootouders	4.194.304
XXIV	Edeloudovergrootouders	8.388.608
XXV	Edeloudbetovergrootouders	16.777.216
XXVI	Edelstamouders	33.554.432
XXVII	Edelstamgrootouders	67.108.864
XXVIII	Edelstamovergrootouders	134.217.728
XXIX	Edelstambetovergrootouders	268.435.456
XXX	Voorouders	536.870.912
XXXI	Voorgrootouders	1.073.741.824
XXXII	Voorovergrootouders	2.147.483.648
XXXIII	Voorbetovergrootouders	4.294.967.296
XXXIV	Vooroudouders	8.589.934.592
XXXV	Vooroudgrootouders	17.179.869.184
XXXVI	Vooroudovergrootouders	34.359.738.368
XXXVII	Vooroudbetovergrootouders	68.719.476.736
XXXVIII	Voorstamouders	137.438.953.472
XXXIX	Voorstamgrootouders	274.877.906.944
XL	Voorstamovergrootouders	549.755.813.888
XLI	Voorstambetovergrootouders	1.099.511.627.776